

МОТИВАЦІЯ ДО НАВЧАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ З РІЗНИМ РІВНЕМ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ

ACADEMIC MOTIVATION OF HIGHER EDUCATION STUDENTS WITH VARYING LEVELS OF RESILIENCE

У статті представлено результати емпіричного дослідження, спрямованого на вивчення особливостей навчальної мотивації здобувачів вищої освіти з різним рівнем резильєнтності. Актуальність дослідження зумовлена зростаючими викликами, які постають перед студентською молоддю в умовах війни в Україні, соціальної та політичної нестабільності, емоційного виснаження. Резильєнтність як здатність адаптуватися до труднощів, зберігати ефективність у стресових ситуаціях та швидко відновлювати внутрішню рівновагу є ключовим ресурсом ментального здоров'я особистості. Академічна мотивація, у свою чергу, визначає інтенсивність, напрямок і стійкість навчальної діяльності.

Виявлено, що респонденти демонструють середній рівень резильєнтності, це свідчить про здатність більшості студентів зберігати психоемоційну рівновагу та адаптивність у складних умовах, проте з наявними ресурсними обмеженнями. Рівень академічної мотивації виявився високим, що свідчить про позитивне ставлення до навчальної діяльності, внутрішню зацікавленість у здобутті знань та сформовану потребу в освітніх досягненнях. Проведений кореляційний аналіз не виявив статистично значущого взаємозв'язку між рівнем резильєнтності та навчальної мотивації, що дозволяє припускати відносну автономність цих психологічних конструктів. Тобто, наявність або відсутність резильєнтності у здобувачів вищої освіти не визначає їхню мотивацію до навчання, і навпаки – навіть за умов високої академічної мотивації студент може виявляти емоційну вразливість або недостатню стресостійкість.

Результати дослідження мають теоретичне й прикладне значення: вони можуть бути використані при створенні програм підтримки студентської молоді, що орієнтовані як на розвиток внутрішньої життєстійкості, так і на оптимізацію навчальної мотивації в умовах соціальної напруженості.

Ключові слова: резильєнтність, академічна мотивація, здобувачі вищої освіти, психічна стійкість, мотивація до навчання.

The article presents the results of an empirical study aimed at exploring the characteristics of academic motivation among higher education students with varying levels of resilience. The relevance of the research is driven by the increasing challenges faced by university youth in the context of war in Ukraine, social and political instability, and emotional exhaustion. Resilience, as an individual's capacity to adapt to difficulties, maintain effectiveness in stressful situations, and quickly restore internal balance, is a key resource for mental health. Academic motivation, in turn, determines the intensity, direction, and persistence of educational activity.

The results showed that respondents demonstrated a moderate level of resilience, indicating that most students are able to maintain emotional balance and adaptability under challenging circumstances, although with certain resource limitations. The level of academic motivation was found to be high, reflecting a positive attitude toward learning, intrinsic interest in acquiring knowledge, and a well-formed need for educational achievement. Correlation analysis did not reveal a statistically significant relationship between resilience and academic motivation, which suggests a relative autonomy of these psychological constructs. In other words, the presence or absence of resilience in higher education students does not determine their academic motivation, and vice versa – even students with high academic motivation may exhibit emotional vulnerability or low stress tolerance.

The findings have both theoretical and practical implications: they may be applied in the development of student support programs aimed at enhancing both internal resilience and academic motivation in the context of social tension.

Key words: resilience, academic motivation, higher education students, psychological stability, motivation for learning.

УДК 159.953.5:378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.74.26>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Бєляєва Н.Є.

к.е.кон.н., доцент кафедри психології і соціології

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Актуальність проблеми дослідження. У сучасних умовах соціальної нестабільності, зростання психологічного навантаження на молодь та трансформації освітнього середовища питання підтримки мотивації до навчання у здобувачів вищої освіти набуває особливої значущості. Навчальна мотивація виступає не лише рушієм пізнавальної активності студентів, а й ключовим чинником їхньої особистісної, професійної та емоційної самореалізації [2; 11].

Одночасно з цим у науковий обіг активно входить поняття резильєнтності – психологічної стійкості до дії стресогенних факторів, здатності адаптуватися до кризових змін і зберігати ефективне функціонування. У сучасному українському су-

спільстві, що потерпає від воєнних дій країни-агресора, резильєнтність постає як один із провідних ресурсів збереження психологічного благополуччя та продовження особистісного розвитку [20; 21].

Проте взаємозв'язок між рівнем резильєнтності та мотивацією до навчання досліджено недостатньо. Залишається відкритим питання: чи є високий рівень резильєнтності запорукою внутрішньої академічної мотивації, або ж ці конструкти функціонують автономно. Аналіз особливостей мотивації студентів з різним рівнем резильєнтності дозволяє не лише поглибити розуміння психологічних механізмів навчальної діяльності, а й створити практичні моделі психолого-педагогічної підтримки студентства в умовах кризи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблема мотивації до навчання здобувачів вищої освіти посідає важливе місце у психологічних і педагогічних дослідженнях, оскільки тісно пов'язана з успішністю, особистісним розвитком і професійною реалізацією студентської молоді. Л. Бондар і Н. Литвинчук розглядають мотивацію як системоутворювальний чинник підготовки майбутніх фахівців, а також як механізм, що активізує навчальну діяльність в умовах нової освітньої парадигми [2]. Аналогічно, С. О. Микитюк та С. С. Микитюк визначають мотивацію як ресурс освітнього процесу, що формує залученість і стійкість до труднощів навчання [13].

Особливу увагу дослідники приділяють змістовим характеристикам мотивації здобувачів освіти. А. Колчигіна підкреслює, що специфіка мотиваційної сфери формується на основі поєднання зовнішніх стимулів та внутрішніх настанов [8]. Р. Коробкіна та О. Невоєнна акцентують на варіативності мотивації студентів залежно від рівня особистісної зрілості, фахової спрямованості та соціального середовища [10]. О. Лавринюк і В. Кириченко здійснили аналіз сучасних теорій навчальної мотивації, виокремивши роль внутрішньої мотивації в розвитку автономності здобувачів освіти [11].

У новітніх дослідженнях акцент переноситься на контекст воєнного стану та соціальної турбулентності, в якому функціонує вища освіта. А. Квятковська та співавт. вивчають зміну структури навчальної мотивації студентів в умовах військових конфліктів, фіксуючи переорієнтацію на короткострокові цілі, зниження інтересу до навчання через психоемоційне виснаження [6]. Подібні результати демонструють також О. Столярова та Д. Попович з колегами, які зазначають, що ефективний вплив на мотивацію можливий за умови урахування психоемоційного стану здобувачів освіти [16; 19].

Водночас резильєнтність – як здатність долати стрес, адаптуватися до несприятливих умов і зберігати ефективне функціонування – стає предметом глибокого міждисциплінарного вивчення. Як зазначає О. Кокун, життєстійкість є не лише особистісною якістю, але й когнітивно-емоційним ресурсом, який формується у взаємодії з навколишнім середовищем [7]. Теоретичне підґрунтя поняття резильєнтності розробляється у працях Г. Лазоса, О. Грішина та Л. Прокоф'євої, де розглядаються як універсальні, так і контекстуальні механізми її становлення [4; 12; 17].

О. Коновалова й С. Бикова, О. Пташник і Н. Пряхіна, а також С. Яланська та А. Єфименко описують феномен резильєнтності у здобувачів вищої освіти як здатність до відновлення після психотравматичних переживань, підтримки ефективного навчання та особистісного розвитку в умовах війни [9; 18; 21]. О. Ялоза у своєму емпіричному дослідженні виокремлює чотири ключові компоненти резильєнтності здобувачів вищої освіти: емоційну стійкість, адаптивність, соціальну підтримку та мотивацію до самовдосконалення [22].

В. Єгорова звертає увагу на зниження життєстійкості в умовах дистанційного навчання, що, у свою чергу, негативно впливає на навчальну активність [5]. Л. П'янківська підкреслює, що у період війни резильєнтність стає фактором, який компенсує нестачу зовнішніх ресурсів підтримки та сприяє збереженню інтересу до навчального процесу [15]. Д. Асонов і О. Хаустова простежують еволюцію концепції резильєнсу, демонструючи її зростаючу значущість у стратегіях психологічної підтримки вразливих категорій населення [1].

Варто відзначити і внесок монографічних праць, зокрема роботу В. Федорчук, Л. Комарницької та Н. Сторожук, де описано функціонування резильєнтності як системи внутрішніх ресурсів особистості в умовах воєнного стану [20]. О. Односталко розкриває педагогічні аспекти формування життєстійкості як умови для розвитку автономності й самоздійснення [14].

Незважаючи на велику кількість публікацій, питання взаємозв'язку рівня резильєнтності та типу мотивації до навчання у студентів досліджено недостатньо. У більшості робіт аналізується кожне з цих понять окремо або в контексті впливу зовнішніх факторів.

Мета дослідження – дослідити та визначити особливості мотивації до навчання у здобувачів вищої освіти з різним рівнем резильєнтності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Узагальнення теоретичних положень та аналіз попередніх емпіричних досліджень дозволяють окреслити наукову проблему вивчення взаємозв'язку між резильєнтністю та академічною мотивацією здобувачів вищої освіти як актуальну для сучасної психології. У фокусі нашої уваги – психічна стійкість студентської молоді в умовах соціальних потрясінь та її здатність зберігати мотивацію до навчання в умовах підвищеного емоційного навантаження. Зважаючи на це, нами було організовано емпіричне дослідження, спрямоване на вивчення особливостей навчальної мотивації здобувачів вищої освіти з різним рівнем резильєнтності.

Гіпотеза дослідження: існує статистично значущий зв'язок між рівнем резильєнтності та мотивацією до навчання: здобувачі вищої освіти з високою резильєнтністю мають вищу внутрішню мотивацію до навчання; у здобувачів із низьким рівнем резильєнтності переважають зовнішня мотивація або мотиваційні орієнтації уникнення.

У дослідженні взяли участь 87 здобувачів вищої освіти, 58 дівчат (66,7%) та 29 юнаків (33,3%), 2–3 курсів першого (бакалаврського) рівня, віком від 18 до 25 років, Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. Опитування проводилося анонімно та дистанційно з використанням онлайн-форм упродовж 2024–2025 навчального року. Вибірка формувалася за принципом доступності та добровільної участі. Всі учасники були поінформовані про мету дослідження та надали згоду на обробку даних відповідно до етичних норм психології.

Для оцінки рівня резильєнтності респондентів було використано «Шкалу Коннора–Девідсона» (Connor-Davidson Resilience Scale – CD-RISC), адаптовану для україномовної вибірки (у відповідних дослідженнях з дотриманням процедур психометричного перекладу). Шкала складається з 25 тверджень, які респондент оцінює за 5-бальною шкалою: від 0 («повністю не згоден») до 4 («повністю згоден»). Загальна сума балів може варіюватися в межах 0–100. Шкала включає ключові складові резильєнтності, зокрема: стійкість до стресу, вміння швидко адаптуватися, здатність приймати зміни, почуття контролю над ситуацією, цілеспрямованість і духовну стійкість. Високі значення відповідають високому рівню психологічної резильєнтності. Шкала демонструє високу внутрішню узгодженість (Cronbach's $\alpha \approx 0.89$) та має значну емпіричну валидність.

Для вимірювання мотивації до навчання використано «Шкалу академічної мотивації» (AMS), розроблену Р. Валандам і Е. Десі в межах теорії самодетермінації (Self-Determination Theory). Методика містить 7 шкал, які об'єднують 28 тверджень, що оцінюються респондентами за 7-бальною шкалою Лайкерта (від 1 – «зовсім не схоже на мене» до 7 – «дуже схоже на мене»). AMS дозволяє визначити три основні типи мотивації:

- Внутрішня мотивація: пізнавальна, мотивація самореалізації та досягнень.
- Зовнішня мотивація: регуляція через зовнішні винагороди або тиск.
- Амотивація: відсутність наміру до навчання, почуття безпорадності чи байдужості.

Інтерпретація результатів базується на кількісному аналізі балів за кожною шкалою, що дозволяє визначити домінуючий тип мотивації, а також виявити індивідуальні та групові відмінності. Методика адаптована для україномовного студентського середовища з дотриманням психометричних норм, має високу надійність ($\alpha = 0.86$ – 0.92 для різних шкал) і широко застосовується у дослідженнях академічної мотивації в контексті вищої освіти.

Для обробки отриманих емпіричних даних використовувалася програма IBM SPSS Statistics v.27, яка дозволила застосувати описові, кореляційні та порівняльні методи аналізу, а також перевірку нормальності розподілу вибірки. Для досягнення мети дослідження було використано набір описових та інференційних статистичних методів. Перевірка нормальності розподілу: здійснено з використанням тесту Шапіро–Вілка (Shapiro-Wilk) (табл. 1). Це дозволило визначити коректність подальшого вибору методів аналізу. Критичний рівень значущості в дослідженні становив $p \leq 0,05$, що дозволяє вважати отримані результати статистично достовірними.

Згідно з отриманими даними, розподіл обох показників не має суттєвих відхилень від нормального: для шкали резильєнтності $p = 0,086$, для шкали академічної мотивації $p = 0,144$. Оскільки обидва значення $p > 0,05$, це дозволяє вважати розподіл

Таблиця 1

Описові статистики та результати перевірки нормальності розподілу показників резильєнтності та академічної мотивації (тест Шапіро–Вілка) (N = 87)

Шкала	M(SD)	p-рівень
Резильєнтність	63,94(9,470)	0,086
Академічна мотивація	5,1(0,92)	0,144

Таблиця 2

Кореляція між резильєнтністю та академічною мотивацією у здобувачів вищої освіти

	Академічна мотивація
Резильєнтність	-0,14

даних нормальним і застосовувати параметричні методи статистичного аналізу, зокрема кореляційний аналіз за критерієм Пірсона.

Отримані результати свідчать про переважання середнього рівня резильєнтності серед опитаних здобувачів вищої освіти. Це узгоджується з попередніми дослідженнями українських науковців (О. Пташник, Н. Пряхіна; С. Яланська, А. Єфименко), які зазначають, що здобувачі вищої освіти в умовах соціальних потрясінь демонструють адаптивну стійкість, хоча й мають ознаки психологічного напруження [18; 21].

Отримані результати дозволяють припустити, що здобувачі освіти, попри виклики воєнного часу, дистанційного та/або змішаного навчання, загалом зберігають достатній рівень внутрішніх ресурсів для відновлення, адаптації та продовження навчання. У контексті освітнього середовища це свідчить про потенціал для підтримки академічної мотивації.

У ході дослідження було виявлено, що середній бал академічної мотивації становив 5,10 за 7-бальною шкалою, що свідчить про високий рівень мотивації до навчальної діяльності серед опитаних студентів. Тобто, в умовах стресових впливів, невизначеності та соціальних змін здобувачі вищої освіти зберігають високу навчальну мотивацію, що, ймовірно, підтримується внутрішніми установками на досягнення, а також зовнішніми чинниками – соціальними очікуваннями, освітніми стандартами та цінностями.

Отримані дані узгоджуються з результатами досліджень А. Колчигіної, С. О. Микитюк і С. С. Микитюк, а також А. Квятковської та ін., де також було зафіксовано стабільно високі мотиваційні установки навіть у кризових умовах [6; 8; 13].

З метою виявлення взаємозв'язку між психологічною резильєнтністю та академічною мотивацією здобувачів вищої освіти було проведено кореляційний аналіз (табл. 2).

Отриманий коефіцієнт кореляції склав $r = -0,14$ при значенні $p = 0,181$, що не є статистично значущим ($p > 0,05$). Ці результати вказують на відсутність лінійного зв'язку між рівнем резильєнтності та загальним рівнем академічної мотивації

у досліджуваній вибірці. Хоча у попередніх дослідженнях (О. Ялоза; О. Пташник, Н. Пряхіна) наголошувалося на важливості внутрішніх ресурсів особистості у підтриманні мотиваційної залученості, у межах цього дослідження взаємозв'язок між розглянутими змінними не підтверджено емпірично [18; 22].

Можливими поясненнями є: складна й гетерогенна природа мотивації, яка залежить не лише від особистісної стійкості, але й від зовнішніх чинників (контексту, викладачів, навчального навантаження тощо); академічна мотивація може утримуватися на стабільному рівні завдяки соціальним очікуванням та структурі освітнього середовища, незалежно від рівня індивідуальної стресостійкості.

Таким чином, дані свідчать про відносну автономність цих психологічних конструктів у студентської молоді та вказують на доцільність подальших, глибших досліджень із врахуванням типів мотивації (внутрішньої/зовнішньої) та специфіки фахового навчання.

Висновки. Встановлено, що здобувачі вищої освіти демонструють середній рівень резильєнтності, що підтверджує їхню загальну здатність до адаптації та подолання стресових ситуацій в умовах соціальної нестабільності. Академічна мотивація виявилася високою, що свідчить про збереження пізнавальної активності, зацікавленості у навчанні та прагнення до самореалізації попри складні зовнішні обставини. Проведений кореляційний аналіз не виявив статистично значущого зв'язку між рівнем резильєнтності та загальною академічною мотивацією студентів. Це дозволяє зробити висновок про відносну автономність цих конструктів у даній вибірці. Отримані результати доповнюють сучасні уявлення про мотиваційно-адаптивні процеси в молоді та можуть бути враховані при розробці програм психологічної підтримки та супроводу, орієнтованих як на розвиток життєстійкості, так і на збереження навчальної мотивації.

Перспективами подальших досліджень є: виокремлення типів мотивації (внутрішня, зовнішня, амотивація) у зв'язку з рівнем резильєнтності; вивчення ставових і фахових особливостей цього взаємозв'язку; використання якісних методів (інтерв'ю, нарративний аналіз) для глибшого розуміння мотиваційної структури особистості у кризовому контексті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ассонов Д., Хаустова О. Розвиток концепції резильєнсу в науковій літературі протягом останніх років. *Психосоматична медицина та загальна практика*. 2019. Т. 4, № 4. e0404219. URL: <https://uk.emedjournal.com/index.php/psp/article/view/219>
2. Бондар Л. В., Литвинчук Н. Б. Мотивація навчальної діяльності студентів як провідний чинник підготовки майбутніх фахівців. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*.

Серія «Психологія». 2020. № 11. С. 67–71. URL: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/8358/1/NZ_Vyp_11_Psykhology.pdf

3. Бужинська С. М., Скляр С. С., Даніліч-Скакун А. А. Стресостійкість студентів як складник успішності навчання у ЗВО. *Габітус*. 2021. № 23. С. 55–59.

4. Грішин О. Резильєнтність особистості: сутність феномену, психодіагностика та засоби розвитку. *Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія*. 2021. Вип. 64. С. 62–81. DOI: <https://doi.org/10.34142/23129387.2021.64.04>

5. Єгорова В. Особливості життєстійкості студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. Вип. 15. С. 58–66.

6. Квятковська А. О., Андросович К. А., Ковальова О. В., Прокоф'єва О. О. Особливості навчальної мотивації студентів передвищих фахових та вищих навчальних закладів в умовах сучасних військових конфліктів. *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 49. Том 1. С. 187–182. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2022/49/part_1/36.pdf

7. Кокун О. М. Життєстійкість як напрям сучасних психологічних досліджень. *Актуальні проблеми психології*. 2021. Т. V, Вип. 21. С. 69–88.

8. Колчигіна А. В. Специфіка навчальної мотивації студентів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2018. № 1 (2). С. 46–50.

9. Коновалова О. В., Бикова С. В. Формування резильєнтності у студентської молоді. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2023. № 3. С. 13–17. DOI: <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2023.3.2>

10. Коробкіна Р. С., Невоєнна О. А. Особливості навчальної мотивації студентів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія*. 2019. № 66. С. 30–35.

11. Лавринюк О., Кириченко В. Мотивація до навчальної діяльності: аналіз сучасних теорій. *Журнал соціальної та практичної психології*. 2023. № 1. С. 34–39.

12. Лазос Г. П. Резильєнтність: концептуалізація понять, огляд сучасних досліджень. *Актуальні проблеми психології. Консультативна психологія і психотерапія*. 2018. Вип. 14. С. 26–64. URL: https://lib.iitta.gov.ua/716873/1/Lazos_APP_V3N14_2018.pdf

13. Микитюк С. О., Микитюк С. С. Мотивація навчальної діяльності як ресурс освітнього процесу. *Збірник наукових праць Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2021. № 76, Т. 2. С. 121–126.

14. Односталко О. С. Ресурси стійкості особистості в умовах складних та нетипових ситуацій життя : дис. ... канд. пед. наук : 19.00.01. Луцьк, 2020. 183 с.

15. П'янківська Л. Особливості прояву резильєнтності у студентів в умовах воєнного часу. *Перспективи та інновації науки*. 2023. Вип. 10. С. 623–633.

16. Попович Д. В., Миндзів К. В., Вайда О. В., Бай А. В., Гевко У. П., Бойко В. І. Формування мотивації у здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю «Фізична терапія». *Медсестринство*.

2024. 4. 74–77. DOI: <https://doi.org/10.11603/2411-1597.2024.4.15049>

17. Прокоф'єва Л. Аналіз феномену «резильєнтність»: вивчення та перспективи. *Сучасна психологія: проблеми та перспективи*. 2021. Вип. 2. С. 122–127. URL: <http://dspace.idgu.edu.ua/jspui/handle/123456789/1565>.

18. Пташник О. І., Пряхіна Н. О. Формування резильєнтності здобувача вищої освіти зі специфічними умовами навчання як чинника його особистісної безпеки. *Габітус*. 2024. № 57. С. 185–189.

19. Столярова О. М. Дослідження способів впливу на мотиваційну сферу здобувачів вищої освіти. *Вісник Національного університету оборони України. Серія: Питання психології*. 2022. № 3 (67). С. 120–125. URL: <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/256559/255304>

20. Федорчук В. М., Комарніцька Л. М., Сторожук Н. Р. Резильєнтність особистості в умовах військового стану : монографія. Рига : Baltija Publishing, 2023. С. 113–126. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-336-1-8>

21. Яланська С. П., Єфименко А. Р. Резильєнтність здобувачів вищої освіти в умовах повномасштабної війни. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2025. № 1. С. 175–181. DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2025-1-23>

22. Ялоза О. О. Формування резильєнтності здобувачів вищої освіти: емоційна стійкість, адаптивність, соціальна підтримка та мотивація до самовдосконалення в контексті емпіричного дослідження. *Перспективи та інновації науки. Серія: Педагогіка, Психологія, Медицина*. 2024. № 12(46). С. 882–894.